

Dir'iy'e'de İmam Muhammed b. Su'ud Camii'nin kalıntıları - Suudi Arabistan

râhim Paşa'yı Medine'ye ve Kuzey Arabistan taraflarına gönderdi. Sekiz yıl süren mücadelelerden sonra Dir'iy'e'ye yönelen İbrâhim Paşa beş aylık bir kuşatma ile zayıf düşürdüğü şehri 1818 Eylülünde ele geçirdi. 1814'ten beri hüküm süren Abdullah b. Su'ud ile dört oğlu ve bazı maiyet erkânı gönderdikleri İstanbul'da idam edildiler; şehir de kısa bir süre burada kalan İbrâhim Paşa'nın ayrılmasından sonra onun emriyle tahrip edildi. O sıralarda bölgeyi ziyaret eden İngiliz subayı Sadlier'in verdiği bilgiye göre kale duvarları İbrâhim Paşa'nın askerleri tarafından tamamıyla yıkılmıştı. Dir'iy'e'nin meyve bahçelerinde kayısı, incir, üzüm ve hurma yetiştiriliyordu ve mâmur olduğu günlerde şehrin nüfusu 40.000 civarında idi.

İbrâhim Paşa'nın bölgeden ayrılmasından bir yıl sonra (1820) Uyeyne kabilesinden Su'udîler'in yeğeni olan Muhammed b. Meşârî Dir'iy'e'de tekrar hâkimiyet iddiasıyla ortaya çıktı; ancak bir müddet sonra İbn Muammer diye bilinen bu kişi İstanbul'da idam edilen Abdullah'ın oğlu Türkî tarafında öldürüldü. Böylece Dir'iy'e'yi ele geçiren Türkî b. Abdullah çok geçmeden Riyad'a da girdi, fakat kısa sürede Osmanlı-Mısır kuvvetleri tarafından bölgeden çıkarıldı. İbrâhim Paşa'nın yerine bıraktığı kumandan Hüseyin Bey 1821'de Dir'iy'e halkını göçe zorlayarak şehri boşaltıp tahrip etti. Böylece Dir'iy'e ikinci defa yerle bir edilmesi sonucu artık oturulamaz hale getirildi. Türkî b. Abdullah 1824 yılında kuvvet toplayarak Riyad'ı tekrar ele geçirdi ve bir daha Dir'iy'e ile ilgilenmedi. Eski Dir'iy'e bugün harabe şekliyle muhafaza edilmektedir. Yeni şehir ise Vâdiihanîfe'nin karşı yakasındadır.

Dir'iy'e'nin tarihî eserlerinden İmam Muhammed b. Su'ud Camii, vadinin batı yakasında, Turayf Kalesi'nin hemen al-

tında yer alır. Geleneksel Necd üslûbuyla yapılan camiden bugüne taş sütunlar ve kerpiç duvarlar kalmıştır. Aynı bölgede saray kalıntılarının ortasında bulunan Sa'd Camii, Su'udî hükümeti tarafından restore edilmiştir. Vadinin çeşitli yerlerinde, ekili alanlarda çalışanlar için yapılmış küçük kerpiç camilere ait kalıntılar da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hamed el-Câsir, *el-Mu'cemü'l-coğrafi: Minkatü's-şarhiyye*, Riyad 1980, II, 693; C. Niebuhr, *Beschreibung von Arabien*, Kopenhagen 1772, s. 343-345; L. A. Corancez, *Histoire des Wahabis*, Paris 1810, s. 176 vd.; G. Sadlier, *Account of a Journey from Katif on the Persian Gulf to Jambo on the Red Sea*, London 1823, III, 471; W. G. Palgrave, *Reise in arabien*, Leipzig 1867, I, 295; II, 31-68; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2132; Cevdet, *Tarih*, II, 72-74; IX, 302-310; X, 99-106; XI, 13-19, 191; *Delilü'l-Halîc* (Tarih), III, 1424; G. R. D. King, *The Historical Mosques of Saudi Arabia*, London 1986, s. 149-153; Lisa Kaaki, "Al Dir'a'yah", *Ahlan Wasahlan*, XVI/5, Cidde 1992, s. 16-19; J. Schleifer, "Der'iy'e", *IA*, III, 542; Neşet Çağatay, "Vehhâbilik", a.e., XIII, 263, 266-267; G. Rentz, "al-Dir'iyya", *El²* (Ing.), II, 320-322.

MUSTAFA L. BİLGE

DİRLİK

(bk. TİMAR).

DIŞ KIRASI

Eski ramazanlarda iftara gidilen saray ve konaklarda misafirlere verilen hediyeler için kullanılan bir tabir.

Osmanlı Devleti'nde vükelâ ve devlet ricâlinin saray ve konaklarında her akşam iftar yemeği verilmesi yerleşmiş bir gelenektir. Bu iftarlarda misafirlere ve özellikle fakirlere yemekten sonra dış kirası adıyla para ve çeşitli hediyeler dağıtılırdı. Bazı kaynaklarda, Fâtihten Sultan Mehmed'in veziriazamı Mahmud Paşa'nın tertip ettiği ziyafetlerde pilâv içine altın paralar koydurduğu ve bu paralara yemek sırasında onları bulanların sahip olduğu belirtilmektedir. Bu uygulamanın, vezirlerin zenginlik ve cömertliklerinin derecesini etraflarındakilere ve halka gösterme amacı taşıdığı da söylenebilir.

Dış kirası âdeti daha sonraları yarı resmî bir nitelik kazandı. Çeşitli rütbeden memurlar, âmirleri tarafından verilen yemeğe gitmeyi bir vazife saymaya başladılar. Hatta bu iftar yemeklerine konak sahibini tanımayanlar da gelebi-

liyordu. Fakat zamanla bu ziyafetler bir külfet haline geldiğinden medrese öğrencileri, hoca ve dervişlerin dışında davet edilmeyenlerin iftarlara katılmaması kararlaştırıldıysa da bundan bir sonuç alınmadı. Ayrıca davet sahipleri tarafından bu iftarlar ve hediye verme geleneği bir itibar ölçüsü olarak görülmeğe başlandı. Hediye verme âdeti özellikle sultan saraylarında geniş ölçüde uygulanmaktaydı. Buralara gidilen iftardan sonra harem ağaları vasıtasıyla saygılarını bildirirlerdi; karşılığında da derrecelerine göre kendilerine hediye ve para verilir. Harem ağası hediyeleri sunarken bunları öpüp başına koyduktan sonra teslim eder, davetliler de aynı şekilde davranarak hediyeleri alırlardı. Bu usul, II. Meşrutiyet'le birlikte gerek sarayın eski durumunu kaybetmesi, gerekse âdeti uygulayacak konak sahiplerinin kalmaması gibi sebeplerle ortadan kalkmıştır.

Vezirlerin kapı halkı olan deli*lerin, maiyetinde buldukları kişinin azlinde veya tayinatlarının kesilmesi halinde halktan zorla aldıkları paraya da dış kirası denirdi. Bu durumlarda deliler hayvanlarını halka besletir ve kendilerinin iâşesini dış kirası adıyla halktan temin ederlerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Lutfî, *Tarih*, II, 192; Ali Rıza, *Bir Zamanlar İstanbul* (haz. N. Ahmet Banoğlu), İstanbul, ts., s. 138, 166-168; Halit Fahri Ozansoy, *Eski İstanbul Ramazanları*, İstanbul 1968, s. 26-27; Pakalın, I, 455.

DİA

DİÜ

Hindistan'da Kathiavar yarımadasının güney ucu karşısında bulunan bir ada ve şehir.

Eski adı Dio'dur. Batı Hindistan'da Guzerat Devleti'nin Saurashtra kıyısının karşısında olup yaklaşık 11 km. uzunluğunda ve 3 km. genişliğindedir. Bir köprü vasıtasıyla karaya bağlanmış olan bu küçük ada, Kambay körfezinin med ve cezir olaylarından etkilenmeyen tabii bir limana sahiptir. Diü, Hindü hânedanlarından Cudasâmalar'ın elinde iken 698'de (1298-99) Sultan Alâeddin Halacî tarafından alınarak müslüman hâkimiyeti altına sokuldu. Ancak Delhi sultanları bu hâkimiyetlerini uzun süre koruyamadılar; tekrar Hindûlar'ın eline geçen şehri 1349'da Sultan Muhammed b. Tuğluk yeniden fethetti.